

รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทย ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป

A Pattern Of The Competency Of Thai Buddhist Missionary Monks In The Propagation Of Buddhism In Europe.

พระมหาชัยวิชิต ขยาภินนโท (โสภาราช)* พระครูพิพิธสุตาทรร ** สยาม ราชวัตร***

บทคัดย่อ

บทบาทการเผยแผ่ของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปเป็นการดำเนินการเผยแผ่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น การพัฒนาสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป ให้มีการพัฒนาถึงขีดสูงสุดก็เป็นแนวทางการปฏิบัติศาสนาก็จะได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเข้าใกล้พุทธศาสนิกชนมากยิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติให้ชีวิตเจริญงอกงามเพราะพระพุทธศาสนา บังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ 3 ประการคือ ทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถ์ประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน)

คำสำคัญ: รูปแบบ, การเสริมสร้าง, สมรรถภาพ

* หลักสูตรพุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่

** หลักสูตรพุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่

*** หลักสูตรพุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่

ABSTRACT

The role of the missionary propaganda Thailand European action doctrine in Buddhism spread out, making a reverence to the Triple Gem. Adopted the doctrine in Buddhism to act in order to achieve those practices. Development of the fitness of the missionary in Thailand Buddhism in Europe. The development reached its peak, it was the religious practices to achieve the aims of Buddhism. Make the principles of Buddha, Buddhist approach even more and was instrumental in implementing the exuberant life because Buddhism. Created to benefit the people of the world, At the heart of the propagation of the teachings of Buddhism is to benefit the people of the world the benefits enjoyed by the Buddha for three reasons: DihadhamMikaththaprayochn. (The benefits in this lifetime), Samprayikattthaprayochn. (Useful in the next life) and Paramatthaprayochn. (Especially useful is the Nirvana.).

Keywords: Format, Strengthening, Capacity

1. บทนำ

ในยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่างๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยพระมหากษัตริย์คุณอันใหญ่ในหมู่สัตว์ เสด็จจาริกไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนที่ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2540 : 143) ในเบื้องต้นพระพุทธองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมจกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทำให้ปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมตามที่พระองค์ทรงสั่งสอน ต่อจากนั้น ทรงแสดงธรรมแก่ ยสกุลบุตรและสหายแล้ว รวบรวมพระสาวกได้ 60 รูป ก็ทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา โดยทรงใช้เวลาตลอดหน้าฝนแรก แล้ว ทรงอบรมคุณธรรม แก่ท่านเหล่านั้นอย่างเพียงพอที่จะแยกย้ายกันออกไปประกาศพระศาสนา พอหมดหน้าฝน ดินฟ้าอากาศแห้ง ได้ทรงเรียกพระสาวกเหล่านั้นมาประชุม แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ การประชุมครั้งนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นหน้าที่พระสงฆ์ที่จะช่วยกันสืบสานต่อซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้การเทศน์ (พระราชมุนี, 2527 : 23) การบรรยายตามหลักพุทธธรรมไม่มีสื่อและใช้อุปกรณ์มาก หากจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อก็เพียงแต่ใช้สื่อบุคคลและสื่อที่มีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้นเป็นหลัก แต่สังคมปัจจุบันเจริญทางวัตถุมากขึ้นและสามารถส่งข้อมูลข่าวสารไปได้ทั้งในและต่างประเทศอย่างรวดเร็วเรียกว่ายุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญทั้งมีความละเอียดอ่อนซึ่งพระสงฆ์ผู้มีศรัทธาอย่างแรงกล้า

ควรพิจารณาเอาใจใส่เป็นพิเศษพระสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ป.อ.ปยุตฺโต, 2555 : 78-81) ผู้ทำหน้าที่ในการสอนศีลธรรมชาดหลักวิธีการและรูปแบบที่เหมาะสมตามหลักของการสื่อสารยุคใหม่ ขาดความรู้ทักษะและประสบการณ์ในด้านการสื่อสารกับประชาชนไม่มีเทคนิคที่ทันสมัยในการพูด ยังยึดถือหลักประเพณีดั้งเดิมอยู่ไม่มีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสังคมปัจจุบันจึงเป็นเหตุให้ คนรุ่นใหม่ไม่ได้รับความสนใจฟังธรรมเข้าวัด

สถานการณ์การเผยแผ่ของพระธรรมทูตในทวีปยุโรปในปัจจุบัน ทวีปยุโรปนับว่าเป็นทวีปที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นถ้าเปรียบเทียบกับทวีปอื่นๆ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546 : 267) ประชากรที่อาศัยในทวีปยุโรป มีความหลากหลายทางเชื้อชาติค่อนข้างมาก เช่น ชาวยุโรป ชาวอเมริกัน ชาวเอเชีย เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปนั้น ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจมาก จึงทำให้เป็นที่ เหมาะแก่การ ดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และสวัสดิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้มีความหลากหลายทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมด้วยศาสนาพุทธนับว่าเป็นศาสนาแห่งวิทยาศาสตร์ ซึ่งเหมาะกับจิต ของชาวตะวันตกอยู่แล้ว ดังนั้นจึงทำให้ชาวยุโรปมีความสนใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมตามแนว พระพุทธศาสนามากขึ้น ประกอบกับทวีปยุโรปมีชาวไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีจำนวน วัดไทยเพิ่มขึ้นมากเช่นเดียวกัน

บทความฉบับนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป จึงเลือกเอาทวีปยุโรปตะวันตกเป็นพื้นที่ศึกษานั้น เนื่องจากทวีปยุโรปตะวันตก ประกอบด้วยคนหลายเชื้อ ชาติหลายวัฒนธรรม และมีความเจริญทางวัตถุสูงสุด มีวัดไทยอยู่จำนวน 78 วัดในหลายประเทศใน ทวีปยุโรปตะวันตก มีพระธรรมทูตไทยปฏิบัติหน้าที่อยู่ประมาณ 160 รูป สมรรถภาพด้านต่างๆ ของ พระธรรมทูตในทวีปยุโรปแต่ละรูป แต่ละสำนัก มีความแตกต่างกัน ทำให้รูปแบบการเผยแผ่ แตกต่างกันไป บางสำนักประสบความสำเร็จอย่างมาก มีชาวต่างชาติเข้ามาศึกษาปฏิบัติ บางสำนักก็ ประสบผลสำเร็จน้อยในการเผยแผ่ จึงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมรรถภาพ ของพระธรรมทูต และเพื่อเสนอรูปแบบสมรรถภาพที่เป็นรูปธรรมต่อไป การสำรวจข้อมูล และการ วิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ศึกษา จะทำให้ได้ภาพรวมของปัญหาอุปสรรคต่างๆในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ชัดเจน เพื่อให้พระธรรมทูตมีการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานด้านการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

2. ความหมายของพระธรรมทูตในพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่คือการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลายได้แก่การ ดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไปทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาใน พระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติ เหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่ คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ ทรงประสงค์ 3 ประการคือ ทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถะประโยชน์

(ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตม์ประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาสและเจ้าคณะทุกชั้นมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติมาตราตรา 3 (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ดังนี้ ตามบทบัญญัตินี้ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไปแยกออกเป็น 2 ประเภทคือ

- 1) เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
- 2) เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังนั้น จะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูตธรรมจาริกธรรมพัฒนาและหน่วยอบรมทางจิตมีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

1) พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามอย่างจริงจังสอนอย่างไรปฏิบัติอย่างนั้น

- 2) ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริงเพื่อประโยชน์ของตน
- 3) ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

4) ไม่เห็นแก่ความง่ายดีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจหรือความต้องการของประชาชน

5) ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

6) ประสานความเข้าใจความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทยผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ 2 คำที่ใช้อยู่คือคำว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผร์” คำว่า “เผยแผร์” เป็นลักษณะของมิชชันนารีคือมุ่งมันจะให้ผู้นับยอมรับในศาสนาของตนซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือศาสนาของตนนั้นๆ คำว่า “เผยแผ่” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่ใช่ที่รังเกียจการเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงมีความใจกว้างและไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการเผยแผ่เพื่อแจ้งเรื่องราวต่างๆ ที่ตนต้องการให้คนอื่นทราบและเห็นคล้อยตามให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการเผยแผ่สื่อให้เกิดความเข้าใจและรวมเป็นพวกเดียวกัน แสดงบทบาทที่ตนมีอยู่สนองความต้องการของสังคมซึ่งจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถทราบการสอนของพระพุทธเจ้า 3 ประการคือ

- 1) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

2) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง

3) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็นจุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่าทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้นๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้วแต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอนก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสพาวนเขตโกสัมพี ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย 2-3 ใบขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 1101 : 613) “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจะเข้าใจความนั้นว่าอย่างไรใบประดู่ลาย 2 - 3 ใบที่เรหยิบขึ้นมากับใบไม้ที่อยู่บนต้นอย่างไหนมากกว่ากัน” ลำดับนั้นภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ใบไม้ที่อยู่บนต้นนั้นแหละมากกว่าใบประดู่ 2-3 ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อยพระพุทธเจ้าข้า” ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกันเพราะเหตุไรเราจึงได้บอกเพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์มิใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนดไม่เป็นไปเพื่อดับไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับไม่เป็นไปเพื่อรู้ยังไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ไม่เป็นไปเพื่อนิพพานเพราะเหตุนี้เราจึงมิได้บอกสิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้วคือเราบอกไว้ว่านี่ทุกขนี้ทุกขสมุทัยนี้ ทุกนิโรธนี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุไรเราจึงบอกเพราะสิ่งนี้มีประโยชน์เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ตรัสรู้เพื่อนิพพานเพราะเหตุนี้เราจึงบอกภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุนี้เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงนี้ทุกขฯลฯ นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

2) เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม อย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าภิกษุจะพึงจับชายสังฆาฏิของเรา ติดตามรอยเท้าเราติดตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้น มีความละโมภกำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท คิดประทุษร้าย หลงลืมนสติ ไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้น ก็ยังชื่อว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็ห่างไกลภิกษุนั้นนั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น ยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม เชื่อว่าไม่เห็นเรา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 92 : 465) ภิกษุทั้งหลายแม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเรา 100 โยชน์ แต่ภิกษุนั้น ไม่มีความละโมภ ไม่กำหนด ยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติมั่น มีความรู้สึกตัว มีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้น ก็ชื่อว่าอยู่ใกล้เรา เราที่อยู่ใกล้ภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น เห็นธรรมแม้เห็นธรรมชื่อว่าเห็นเรา

3) เพื่อให้ผู้ฟัง ได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมะมีคุณเป็นมหัศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควร แก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน เช่น ใน มหาปรินิพพานสูตร เมื่อพระองค์ใกล้จะปรินิพพาน ทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์ จึงตรัสกับพระอานนท์ว่า การทำการบูชาอย่างนั้น ไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใดจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา ก็ตามปฏิบัติธรรมสมควรปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนมายุ

สังขาร ว่าอีก 3 เดือนข้างหน้าจักปรินิพพานดังนี้ภิกษุหลายพันรูปเที่ยวแวดล้อมพระองค์อยู่ปรึกษา กันว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 178 : 126) “พวกเราจะทำอย่างไรหนอ” ภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อธรรมมารามไม่ยอมร่วมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลายถามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับปรินิพพานของพระศาสดา ท่านมิได้ให้คำตอบว่าประการใดแต่คิดว่า “อีก 3 เดือนข้างหน้าพระศาสดาจะปรินิพพานแล้วเรา เป็นผู้ที่ยังระคะอยู่เราจะพยายามเพื่อบรรลอรุหัตผลในช่วงเวลาที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ นั้นเองเพื่อเป็นการบูชาพระองค์

จะเห็นได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ นั้นได้มีมา ตั้งแต่พุทธกาลแล้ว ซึ่งปัจจุบันได้มีพระธรรมทูตผู้สืบทอดเจตนารมในการเผยแผ่หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ได้ดำเนินการในชื่อโครงการต่างๆ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ รู้จักของชาวต่างชาติและบุคคลเหล่านั้นสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันได้ เกิดความสุข ความเจริญกับตัวผู้นำมาประยุกต์ใช้และคนรอบข้างอย่างแน่นอน

3. แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

ความเป็นมาของพระธรรมทูต ในงานวิจัยนี้ จะศึกษาถึงคุณสมบัติของพระธรรมทูตที่พึง ประสงค์ โดยจะกล่าวถึงความเป็นมาของพระธรรมทูต คุณสมบัติของพระธรรมทูตในสมัยพุทธกาล ความเป็นมาของงานพระธรรมทูตในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่าย บ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทาง บ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), 2543 : 36) แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษา ผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจาก พระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุข ของประชาชน

พระธรรมทูต หมายถึง พระสาวกที่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะหรือแจกธรรมทานอย่าง จริงจัง

พระธรรมทูต หมายถึง พระสาวกของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อก่อนพุทธศก 45 ปี หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และทำหน้าที่เป็นทูตของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา โดย พระองค์ทรงแต่งตั้งพระธรรมทูตเป็นครั้งแรกด้วยพระองค์เอง เพื่อให้พระธรรมทูตไปประกาศและ เผยแผ่พระศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ ให้ชาวโลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ ชาวโลกอย่างแท้จริง

ตามประวัติศาสตร์ศาสนา กล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิ ญาณแล้ว ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้หาผู้ที่จะรู้ตามได้ยาก ทำให้พระองค์ทรงท้อพระทัย แต่เมื่อ พิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงธรรมแก่มหาชน โดยเปรียบเทียบบุคคลกับบัว 4 เหล่า คือ

อุคฆฏิตัญญู (พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), 2543 : 81) ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจ รู้ได้ทันที วิปจิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรงจากพระดำรินี้เอง ทำให้พระองค์นำ หลักธรรมที่ทรงตรัสรู้มาแสดง ทรงได้พระสาวกชุดแรก จำนวน 60 รูป เมื่อพระสาวกชุดแรกบรรลุธรรมทั้งหมด พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ออกไปประกาศพระศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกของพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาต่อมาเมื่อพุทธศตวรรษที่ 3 พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองด้วยความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 60 : 52) มีการจัดสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ตลอดทั้งให้การอุปสมบทพระราชโอรสพระราชธิดาเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ทรงมีพระราชดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ ด้วยการจัดส่งพระสมณทูต 9 สาย พร้อมกับอัญเชิญกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์เป็นเครื่องบรรณาการพุทธบูชา ทำให้สมณทูตมีความสะดวกสบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีต้นศรีมหาโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาออกจากรั้วนั้น พระองค์ยังโปรดให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ พร้อมทั้งเสาศิลาและการจารึกหลักฐานทางพระพุทธศาสนาไว้ในสังเวชนียสถาน 4 ตำบล และที่อื่นๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้มั่นคง จากหลักศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชนี้เอง ทำให้พระธรรมทูตได้นำมาเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

สรุปได้ว่า พระธรรมทูตในงานวิจัยนี้ หมายถึง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้นำในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชนด้วยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นแกนกลางในการพัฒนา

4. พระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักในการเผยแผ่ธรรม ท่านทั้งหลายในขณะนี้ มีหน้าที่เป็นพระธรรมทูตก็คือนำเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า ในฐานะพระธรรมทูตมีหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม พระธรรมทูตมีหน้าที่เดียว หน้าที่หลักก็คือการเผยแผ่ธรรม การเผยแผ่ธรรมทำอย่างไร มีหลายวิธีวิธีแรกที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติก็คือ การเทศน์และถือว่าเป็นวิธีหลักที่พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองมาโดยตลอด 45 ปี พระพุทธเจ้าเทศน์ไม่หยุดเลย ส่วนวิธีอื่น เช่น สนทนา ปาฐกถา บรรยาย มีผู้รวบรวมทำวิจัยเอาไว้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าหรือวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่ 7 ประการด้วยกันเท่าที่ท่านค้นคว้าไว้นานแล้ว คือ

- 1) อุปนิสินนกลา
- 2) ธรรมเม็กกา
- 3) โฉวาทกลา
- 4) อนุสาสนิกกา
- 5) ธรรมฉากัจฉากถา

6) ปุจฉาวิสัยชนากถา

7) ธรรมเทศนากถา

วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าก็คือการเทศน์ การเทศน์คืออะไร การเทศน์ก็คือ การแสดงธรรม การชี้แจง การบอกกล่าว นี้เรียกกันว่าเทศน์ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต), 2543 : 81) สมัยปัจจุบันนี้ เราก็นำวิธีการเทศน์นั้นมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคเข้ากับสมัย การเทศน์นั้นก็ยังคงอยู่ แต่เสริมทางพิธีการเข้าไปและเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือการเทศน์แบบเดิม ปรับเปลี่ยนมาเป็นปาฐกถา เรียกว่า "ปาฐกถาธรรม" พุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นบรรยายธรรม ก็คือพุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นอภิปรายธรรม ก็คือการบรรยายธรรมเหมือนกัน แต่บรรยายหลายคนปรับเปลี่ยนเป็นการเทศน์ปุจฉา-วิสัยชนา สองธรรมมาสน์ สามธรรมมาสน์ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย นี่ก็เป็นการนำหน้าที่เหมือนกัน ที่นี้จะทำอย่างไรถึงจะได้ผล นี่คือตัวหลักและนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่นิมนต์ท่านทั้งหลายมาประชุมกันนี้ เพื่อที่จะได้รู้แนวทางในการเผยแผ่ธรรมในฐานะที่เป็นพระธรรมทูต ให้รู้จักแนวทางให้รู้จักวิธีการ ส่วนรายละเอียด เนื้อหาสาระนั้น ก็คงจะพูดอะไรกันไม่ได้ ธรรมะนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ท่านทั้งหลายต้องมีทุนเดินกันอยู่แล้ว นั่นก็คือ ต้องมีความรู้ด้านธรรมะ ได้ศึกษานักธรรมบ้าง บาลีบ้าง อ่านหนังสือด้วยตนเองบ้าง สิ่งเหล่านี้ เรียกว่าเป็นต้นทุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เทคนิคการสอนธรรม เทคนิคการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน หน้าที่ของพระธรรมทูต เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งกว่าการสอนนักเรียน เพราะประชาชนเป็นผู้มีประสบการณ์มากและความรู้ของประชาชนก็ไม่เสมอภาคกัน ฉะนั้น วิธีการที่เผยแผ่ให้ได้ผล ในเบื้องต้น ต้องศึกษาพื้นฐานแห่งจิตใจ ศึกษาอุปนิสัยใจคอของคนในถิ่นนั้นๆ พร้อมทั้งต้องทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือของเขาด้วย วิธีการสอนศีลธรรมนั้น หลักใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้คือโอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งได้แสดงแนวทางการเผยแผ่ไว้ดังนี้

กาลาที่ 1 เป็นหลักอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา คือ ต้องอดทน อดกลั้น ไม่เบียดเบียน คนอื่นมีหลักสูงสุด คือ นิพาน

กาลาที่ 2 เป็นหลักการ คือ ไม่ทำชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส

กาลาที่ 3 เป็นวิธีการ คือ ไม่ว่าร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายคนอื่น สำรวมในพระปาฏิโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภค มีที่นอนที่นั่งอันเรียบง่าย ประกอบความเพียรทางจิต นอกจากนี้ ยังมีวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลัก 7 ประการเป็นวิธีการภาคปฏิบัติ ซึ่งศึกษาค้นคว้าโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา มีดังนี้คือ 1) อุปนิสัยนกลา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาสุ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน การพูดคุยกันโดยการสอดแทรกธรรมะ เข้าไปในการสนทากันนั้นตามสมควรแก่ เหตุการณ์ กาลเทศะ และบุคคลผู้ฟัง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อนนิยมพูดกันว่า “การเทศน์ธรรมมาสน์เตี้ย ” 2) ธรรมมีกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะเป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราว มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ได้แก่ การแสดงปาฐกถา การบรรยายธรรม เป็นต้น 3) โอวาทกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบ คำแนะนำ คำตักเตือน คำสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสัจว

ระวัง ไม่ทำความชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำความดีและรักษาความดีได้ 4) อนุสาสนีเกลา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อยๆ นิยมพูดกันว่า “พ่ร้ายสอน” เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู จนเกิดความ “คล่องปากขึ้นใจ” เรื่องที่สอน

5. รูปแบบการเผยแผ่ในทวีปยุโรป

การจัดกิจกรรมของวัดด้านต่างๆพระธรรมทูตในแต่ละวัดจะมีกิจกรรมหลากหลายและแตกต่างกันไปเป็นการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันทั้งพระธรรมทูตที่แบ่งบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคลและมีญาติโยมพุทธบริษัทให้การสนับสนุนทั้งกำลังร่างกายแรงทรัพย์และกำลังสติปัญญามีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการทำหนังสือเชิญบุคคลสำคัญเช่นจากสถานทูตหน่วยงานราชการต่างๆทั้งของสหรัฐอเมริกาและของไทย มีเพื่อนบ้านมาร่วมงานมีการดูแลเรื่องสถานที่จัดงานบางวัดสถานที่พร้อมจัดแต่บางวัดต้องเช่าสถานที่เพื่อจัดงาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายท้องถิ่นซึ่งพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงานต้องให้ความร่วมมือกับวัดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหากับเพื่อนบ้านเช่นปัญหาเสียงดังรบกวนความสะอาดการจอดรถโดยวัดต้องสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับเพื่อนบ้านการจัดกิจกรรมประเพณีไทยและพิธีกรรมต่างๆทำให้เกิดการซึมซับการสอนหลักธรรมหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาการดำรงชีวิตของตนเองผู้ใหญ่ได้รับความสุขทางใจวางใจว่าบุตรหลานได้เดินทางสู่พุทธศาสนาตามที่ตนเองต้องการ ได้บวชเรียนได้รับรู้การรักษาประเพณีไทยและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่นงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันสำคัญของชาติ งานทำบุญประเพณีประจำปีงานประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีไทย กิริยามารยาทการวางตนสวดมนต์ไหว้พระการฝึกปฏิบัติสมาธิได้เรียนรู้วิธีการให้จากการทำบุญใส่บาตรรู้จักการเสียสละ

พระธรรมทูตไทยพร้อมเพรียงกันจัดกิจกรรมในวัดอาศัยหลัก 4 ประการด้วยกัน (วัชรเจมจิตรเจริญ, 2552 : 442-443) คือ ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนพิธีและศาสนธรรม จึงมีการจัดกิจกรรมขึ้นเช่นจัดอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนเพื่อเป็นการปลูกฝังศิลปวัฒนธรรมไทยและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจัดบรรพชาสามเณรมีการสอนภาษาไทยให้กับเยาวชนไทยในต่างแดนโดยครูที่เป็นอาสาสมัครทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสเป็นครูสอนเปิดการสอนหลักสูตรการเรียนทางไกลมีการปฏิบัติสวดมนต์ไหว้พระทุกวันและตามเทศกาล การจัดกิจกรรมต้องมีความพร้อมด้านสถานที่

การจัดกิจกรรมบางวัดสถานที่พร้อม แต่บางวัดๆ มีปัญหาเนื่องจากวัดตั้งอยู่นอกตัวเมืองการเดินทางไม่สะดวกเพราะอยู่ไกลพุทธศาสนิกชนเดินทางมาทำบุญน้อย บางวัดต้องเช่าสถานที่เพื่อจัดงาน โดยแต่ละวัดมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป มีการทำงานร่วมกันระหว่างพระธรรมทูตที่แบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมและความสนใจ ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลายให้การสนับสนุนร่วมบริจาคทรัพย์รวมถึงประสานงานและทำหนังสือเชิญบุคคลสำคัญและเพื่อนบ้านมาร่วมงานการจัดกิจกรรม ในวันอาทิตย์ส่วนใหญ่เป็นวันที่มีชาวต่างชาติเข้ามามาก ซึ่งที่มาส่วนหนึ่งเป็นเพราะแต่งงานกับครอบครัวคนไทยมีกิจกรรมการเรียนการสอนการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยต่างๆ เปิดร้านอาหารไทยในการจัดกิจกรรมต้องไม่ขัดกับกฎหมายท้องถิ่นมีการทำประชาพิจารณ์ ในการจัด

งานซึ่งพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงานให้ความร่วมมือกับทางวัดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาให้กับเพื่อนบ้านเช่น ปัญหาเสียงดังรบกวน ความสะอาดการจอดรถ โดยวัดต้องสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับเพื่อนบ้าน ผู้มาร่วมงานได้เรียนรู้และรักษาประเพณีไทยและพิธีกรรมต่างๆ เช่นงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีการบวชเณรงานวันสำคัญของชาติงานทำบุญประเพณีประจำปีงานประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีไทยเรียนรู้กิริยามารยาทการวางตน การสวดมนต์ไหว้พระการฝึกปฏิบัติสมาธิ รู้จักการให้รู้จักการเสียสละเข้าวัดทำบุญและสามารถนำหลักธรรมคำสอนหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

6. บทสรุป

ในการศึกษานี้ในเบื้องต้นได้ข้อสรุปว่า

1) ในการเสริมสมรรถภาพของพระธรรมทูตนั้นต้องประกอบไปด้วยความรู้ใน 4 ด้านด้วยกัน คือ 1) ด้านความรู้ในหลักพุทธธรรมพระธรรมทูตต้องฝึกฝนตนเองในเรื่องที่พึงศึกษาเป็นคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงตรัสสอนแก่พุทธบริษัท ซึ่งพระธรรมทูตมิได้ศึกษาอย่างละเอียด แจ่มแจ้ง 2) ความรู้ในเรื่องสมรรถภาพด้านการใช้ภาษาสื่อสาร พระธรรมทูตได้ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภาษาในทวีปยุโรป 3) ความรู้ในเรื่องสมรรถภาพด้านภาวะความเป็นผู้นำ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือมีหุตาไวกว้างไกลสามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไรซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์มีความชำนาญในการปกครองเข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดีและ 4) ความรู้ในเรื่องสมรรถภาพด้านความมีมนุษยสัมพันธ์ พระธรรมทูต ควรระวังในการวางตัวระหว่างเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชนในทวีปยุโรปนั้น พระธรรมทูตต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นสำคัญ เพราะอาจจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปล้มเหลวได้

2) รูปแบบการสร้างเสริมสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปนั้นต้องประกอบด้วยรูปแบบ คือ 1) รูปแบบการสร้างเสริมสมรรถภาพในด้านความรู้ในหลักพุทธธรรมเป็น การแสดงธรรม เป็นการแสดงหรือบอก การชี้แจง แนะนำ สั่งสอนผู้ที่ยังไม่รู้ให้เกิดความรู้ความ 2) รูปแบบการสร้างเสริมสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยด้านการใช้ภาษาสื่อสาร จึงมีความแตกต่างกันไปบ้าง แม้จะทรงมุ่งสื่อสารเนื้อหาสาระใน ระดับปรมาตถสัจ เช่นเดียวกัน โดยรูปแบบวิธีการสื่อสารกับพุทธศาสนิกชนในทวีปยุโรปมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระธรรมและบริบทเฉพาะในการเผยแผ่หลักธรรม 3) รูปแบบการสร้างเสริมสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยด้านภาวะความเป็นผู้นำ นั้น ต้องเป็นผู้นำที่ประกอบด้วยหลักครองตน ครองคน ครองงาน โดยหลักการทั้ง 3 ประการ เป็นหลักการที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะยึดหลักการใดหลักการหนึ่งไม่ได้ เพราะหากขาดหลักการใดหลักการหนึ่งแล้ว ย่อมทำให้ผู้นำนั้นขาดความสมบูรณ์แบบในการเป็นผู้นำที่พึงประสงค์และ 4) รูปแบบการสร้างเสริมสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยด้านความมีมนุษยสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาในเรื่องการวางตัวในการเผยแผ่ระหว่างพระธรรมทูตกับพุทธศาสนิกชน เพื่อให้เหมาะสมกับสมณ

สารูป มีจริยาวัตรตรงดงาม สมกับเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ทำให้พุทธศาสนิกชนมีศรัทธาในตัวพระธรรมทูตมากขึ้น

ดังนั้น ในการเสริมสร้างสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นการเข้าไปศึกษาปัญหาในการเผยแผ่ของพระธรรมทูตเพื่อจะได้นำเอาปัญหาเหล่านั้นมาปรับปรุงแก้ไขจุดด้วยเสริมสร้างจุดเด่นที่เป็นแก่นแท้ของธรรมะ ซึ่งพระธรรมทูตนั้น มีภาษาบาลีเป็นภาษาในการเทศน์สอนอยู่แล้ว พระธรรมทูตจะแสดงธรรมเทศนาเป็นภาษาบาลีให้ประชาชนในทวีปยุโรปได้เห็น เน้นการปฏิบัติซึ่งเป็นความถนัดของพระธรรมทูตอยู่แล้ว ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการเสริมสร้างสมรรถภาพของพระธรรมทูตได้เป็นอย่างดี เมื่อพระธรรมทูตแก้ไขจุดด้วย สร้างจุดเด่นให้เด่นเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นแล้ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสายตาของชาวโลก ธรรมะของพระพุทธเจ้าต้องแผ่ไพศาลกว้างไกลอย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชรระ งามจิตรเจริญ. (2552). *พุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต). (2541). *พระสงฆ์กับกรมการศาสนา ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2527. *ธรรมานุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). *การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิ (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2543. *ธรรมานุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 6 . กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

